

Kerkvaders

Getuigen van het geloof en Christelijk leven in de eerste eeuwen.

Origenes (182-251)

Origenes (182-251)

Inhoudsopgave

- biografie
- geschriften
- filosofie opvattingen
- kerkbeeld
- godsbeeld
- Logos en kosmologie
- christologie
- eschatologie

Origenes

Biografie.

■ Origenes Adamantius

- ▶ geboren in Alexandrië (Egypte) rond 182.
- ▶ stierf in Caesarea ten laatste in 251.
- ▶ basisopleiding bij zijn vader Leonides (+ 202 martelaar) en Clemens van Alexandrië.
- ▶ in 203 heropende hij de catechetische school van Clemens (die gevlucht was).
- ▶ tijdens de vervolging bezocht hij gevangenen, de rechtszaken, enz.
- ▶ zijn roem en het aantal van zijn leerlingen groeide snel.
- ▶ overdag gaf hij les, 's nachts bestudeerde hij de Bijbel en leefde een ascetisch leven.
 - hierin ging hij zo ver dat hij Mt. 19,12 letterlijk nam en zich liet castreren.
- ▶ In 211-212 bezocht hij Rome.
 - hij was ontgoocheld door de laksheid onder paus Zephyrinus.
- ▶ terug in Alexandrië verdubbelde hij zijn inzet.
 - hij hield zich steeds meer bezig met exegese. Hij studeerde Hebreeuws.
- ▶ rond 212-213 bekeert Origenes Ambrosius van Alexandrië van het Valentinianisme.
 - deze zorgde vanaf 218 voor de uitgave van de werken van Origenes.
- ▶ in 213 of 214 bezocht Origenes Arabië (incl. Petra).

Origenes

Biografie.

- in 215 waren er onlusten in Alexandrië.
 - ▶ Caracalla liet de stad plunderen, de scholen sluiten en de vreemdelingen verjagen.
 - ▶ Ambrosius vestigde zich in Cesarea en Origenes volgde.
 - ▶ hier preekte hij, ook al was hij geen priester, op verzoek van de bisschoppen Alexander van Jeruzalem en Theodorus van Cesarea.
- in 216 keerde hij terug naar Alexandrië.
 - ▶ hij wijdde zich aan onderricht en schrijven.
 - ▶ hij kreeg van Ambrosius zeven stenografen die mekaar aflostten om zijn werken op te schrijven en een groep meisjes die zijn werken overschreven.
 - ▶ op verzoek van Ambrosius begon hij met een bijbelcommentaar.
- rond 230 reisde naar Griekenland in opdracht van de Kerk.
 - ▶ onderweg in Cesarea werd hij priester gewijd.
 - ▶ Demetrius van Alexandrië is gepasseerd.
 - ▶ Origenes werd door een synode in Alexandrië verbannen.
 - ▶ een tweede synode verklaarde zelfs de wijding ongeldig.
- in 231 vluchtte hij uit Alexandrië en vestigde zich permanent in Cesarea.
 - ▶ vanuit Alexandrië bleef men tegen hem ageren met name in Rome.
 - ▶ in het Oosten werd er geen aandacht aan geschonken.

Origenes

Biografie.

- Origenes leerde in Cesarea, Cappadocië en Antiochië.
 - gaf fysica, ethica, en metafysica.
 - probeerde alle wetenschappen uit zijn tijd vanuit het Christelijk standpunt verder te doordenken.
 - tijdens de vervolging onder Maximinus Thrax (begin 235) dook hij twee jaar onder.
- van de laatste 20 jaar van zijn leven is weinig bekend.
 - hij preekte vrijwel dagelijks.
 - hij schreef enorm veel.
 - af en toe werden zijn werken onderbroken door reizen (1jaar in Athene).
- na 240 verdedigde hij zijn orthodoxie in een brief aan paus Fabianus (236-250).
 - de reden en inhoud van de aanklachten is verder ongekend.
- in 250 was er weer een vervolging
 - hij werd in het blok gezet
 - deze foltering en schijnen tot zijn dood geleid te hebben

Origines

- Zijn geschriften.
- volgens Epiphanius schreef Origenes ca 6.000 werken, d.w.z. rollen of hoofdstukken.
- zijn werken kan men onderverdelen in
 - ▶ (1) tekstkritiek,
 - ▶ (2) exegeese,
 - ▶ (3) systematische, praktische en apologetische theologie,
 - ▶ (4) brieven,
 - ▶ (5) occasionele werken.

Origenes

Zijn filosofische opvattingen

- hij was een platonist met sporen van Stoïcisme.
 - ▶ God, de pure rede is het centrum van zijn spirituele en eeuwige wereld
 - ▶ Deze heeft de wereld geschapen met materie als het noodzakelijke substraat.

 - ▶ ook Platoons is de leer dat de (menselijke) geesten de hoogste rede kunnen kennen, maar hierin gehinderd worden omdat zij opgesloten zitten in het lichaam in deze wereld.

 - ▶ zij zullen na de dood opgaan naar de godheid en gezuiverd worden door vuur.

Origenes

Zijn filosofische opvattingen

- Origenes die het hellenisme zag als opstap naar het Christendom, haalde veel inspiratie uit Philo en zelfs de gnostici.
 - ▶ zijn methode van exegese lag vaak dicht bij die van de gnostici.
 - ▶ hij hield zich aan de canon.
 - ▶ voor hem is de Schrift geïnspireerd, hetgeen bleek uit de vervulling van de profetieën en de onmiddellijke indruk die het lezen van de Schrift op de lezer maakt.
 - ▶ omdat de Logos in de Schriften sprak waren Oud en Nieuw Testament een organisch geheel. Hij verzette zich tegen de tendensen om het O.T. af te wijzen.
 - ▶ hij was zich bewust van de tegenstellingen tussen O.T. en N.T. en kennelijke tegenspraken tussen de 4 evangelies.

Origenes

Zijn filosofische opvattingen

- ▶ Hij zocht vooral naar de diepere betekenis van de Schriften
 - ▶ bv. door de eigennamen te vertalen en
 - ▶ zoals Philo te zoeken naar de diepere betekenis van elk historisch feit.
- tegelijk benadrukte hij de juiste grammaticale interpretatie van de tekst als basis van elke vorm van exegeze.
- Origenes maakte een onderscheid tussen de ideale Kerk en de feitelijke Kerk.
 - ▶ hij spreekt over een “dubbele kerk van mensen en engelen”,
 - ▶ of in Platoonse zin over de lagere Kerk en haar hemels ideaal.
 - ▶
 - ▶ de ideale Kerk was de kerk van Christus, verspreid over de hele wereld.
 - ▶ de andere is ook een schuilplaats voor zondaars.

Origenes

Zijn Kerkbeeld

- Terwijl hij hield dat de Kerk, in het bezit van de mysteries, de enige weg ter zaligheid was, was hij onverschillig tegenover haar externe organisatie,
- alhoewel hij af en toe spreekt over de ambtsdragers als de pilaren van de Kerk en hij ook spreekt over hun zware verplichtingen en verantwoordelijkheden.
- Van Plato leerde hij dat er een grote verdeling tussen de mensen is, tussen de massa die enkel in staat is tot een sensuele visie en hen die de verborgen betekenis van de Schrift en de goddelijke geheimen kennen.
 - ▶ De organisatie van de Kerk was enkel voor de eerste groep van belang.
- het is twijfelachtig of Origenes een verplichte geloofsbelijdenis kende.
 - ▶ In ieder geval was zo een geloofsbelijdenis niet de norm zoals het geïnspireerde woord van de Schrift.
 - ▶ de rede, verlicht door de goddelijke Logos, die in staat is om de diepe geheimen van de goddelijke natuur te onderzoeken, blijft de enige bron van kennis.

Origenes

Zijn godsbeeld.

- Origenes' opvatting van God is volledig abstract.
 - ▶ God is een perfecte eenheid, onzichtbaar, onlichamelijk en boven alle materiële dingen verheven.
 - ▶ Hij is niet voor te stellen en onlichamelijk.
 - ▶ Hij is onveranderlijk en staat boven tijd en ruimte.
 - ▶ Zijn macht wordt beperkt door zijn goedheid, rechtvaardigheid en wijsheid.
- ▶ en ook al is hij vrij van alle dwang of noodzakelijkheid, toch dwingen zijn goedheid en almacht Hem om zichzelf te openbaren.

Origenes

Zijn godsbeeld.

- De Openbaring naar buiten drukt Origenes op verschillende manieren uit. De Logos is hierbij maar een manier.
- De Openbaring/Logos (!) was de eerste schepping van God om een middelaar tussen God en de wereld te hebben.
 - ▶ immers God die onveranderlijke eenheid is kan niet de bron zijn van een veelvoudige schepping (= Plotinus).
 - ▶ de Logos is het rationele, geschapen principe dat het hele universum doordringt.
 - ▶ omdat God zichzelf van eeuwigheid manifesteert is ook de Logos eeuwig.
 - ▶ de Logos is een brug tussen het geschapene en het ongeschapene.
 - ▶ alleen door Hem, de zichtbare vertegenwoordiger van de goddelijke wijsheid, kan de onlichamelijk en niet voor te stellen God gekend worden.

Origenes

Zijn godsbeeld.

- De schepping kreeg haar bestaan enkel van de Logos.
- God komt de wereld het meest nabij in het bevel om te scheppen.
 - ▶ terwijl de Logos één is, omvat hij toch een veelheid van begrippen, zodat Origenes hem in Platoonse zin “wezen van wezens” en “idee van ideeën” noemt.
- de verdediging van de eenheid van God tegen de gnosis maakte dat Origenes de Logos als ondergeschikt aan God zag.
 - ▶ Origenes onderlijnde de onafhankelijkheid van de Logos en het verschil tussen de Logos en het wezen van God.
 - ▶ de uitdrukking “één in wezen met de Vader” werd nog niet gebruikt.
 - de Logos is veeleer het beeld of de spiegel.
 - hij is niet God zelf, maar de hoogste tussen andere “goden”.

Origenes

Zijn opvattingen over de Logos en de kosmologie.

- De werking van de Logos werd Platoons gedacht.
 - ▶ Hij werd gezien als een soort wereldziel (Demiurg), waarin God Zijn almacht toonde.
 - Zijn eerst scheppingsdaad was de goddelijke geest, als onafhankelijke wezen.
 - gedeeltelijke weerspiegelingen zijn de rationele wezens, die omdat zij verwijzen naar de volmaakte God, volmaakt moeten zijn.
 - maar hun volmaaktheid is, in tegenstelling tot die van de Logos en de Geest, niet bereikt.
- de vrijheid van de wil is een wezenlijk gegeven van de rede, ook al heeft God voorkennis van alles.
- de Logos die van eeuwigheid scheidt vormt een eindeloze serie van eindige, begrijpbare werelden.

Origenes

Zijn opvattingen over de Logos en de kosmologie.

- Door een combinatie van Stoa (heelal zonder begin) en de Bijbelse scheppingsleer, zag hij de zichtbare wereld als een fase van een eeuwig kosmisch proces
 - ▶ wat hem ook een middel gaf om de verschillen in het menselijke lot, beloning en straf te verklaren.
 - ▶ de materiële wereld die eerst niet voorzien was in de eeuwige geestelijke vooruitgang was het gevolg van de zondeval van de geesten van God.
 - ▶ de eerste die viel was de slang, die in lichaam en materie werd opgesloten.

- de uiteindelijke bedoeling van God met de materiële schepping uit het niets is niet straf, maar herstel / genezing van de gevallen geesten.

Origenes

Zijn opvattingen over de Logos en de kosmologie.

- een menselijk individu ligt geworteld in de materie, maar zijn hogere natuur is gevormd naar het beeld van de Schepper.
 - ▶ de ziel heeft een redelijk en onredelijk deel.
 - Het laatste is materieel en voorbijgaand,
 - het eerste is onlichamelijk, en beschikt over wilsvrijheid en het vermogen om tot het zuiverdere leven te komen.
 - ▶ deze kosmologie heeft een sterk ethische inslag.
 - ▶ het terugbrengen naar het oorspronkelijke zijn van de geschapen dingen door de goddelijke rede is de bedoeling van het hele kosmische proces.
 - ▶ doorheen de elkaar opvolgende werelden kunnen de geesten terugkeren naar het Paradijs.
 - ▶ God heeft de wereld zo geordend dat alle individuele daden samenwerken naar één kosmisch doel, dat uiteindelijk zijn hoogtepunt in Hem vindt.

Origenes

Zijn anthropologie

- de mens, ontvangen naar het beeld van God, is in staat om door God na te volgen in goede werken te worden zoals God, als hij eerst zijn eigen zwakheid erkent en vertrouwt op de goddelijke goedheid.
 - ▶ hij wordt hierbij geholpen door bewaarengelen, maar m.n. door de Logos die werkt door heiligen en profeten.

Origenes

Christologie

- het hoogtepunt van de geleidelijke openbaring is de universele openbaring van Christus.
 - ▶ in Christus heeft God die zich voorheen enkel als Heer liet kennen geopenbaard als Vader.
 - ▶ de menswording van de Logos was nodig omdat hij anders onbekend bleef aan de sensuele mens.
 - ▶ maar het inwonen van de Logos blijft een mysterie.
 - ▶ een analogie hiervoor is enkel te vinden in het verblijven van God in de heiligen.

- ▶ Origenes kan dit allemaal niet verklaren.
 - hij spreekt over een “bijzonder lichaam” en in zijn opvatting is het sterfelijke lichaam van Jezus veranderd in een etherisch en goddelijk lichaam.
 - Hier komt hij heel dicht bij het docetisme dat hij anders beslist afwijst.

Origenes

Christologie

- zijn visie op de ziel van Jezus is vaag en onduidelijk.
 - ▶ hij vraagt zich af of deze ziel niet eerst volledig volmaakt bij God was en van Hem uitging en op Zijn bevel een materieel lichaam aannam.
 - ▶ omdat hij de materie zag als de begrenzing van geschapen geesten kon hij onmogelijk inzien op welke manier die twee een eenheid vormden.
 - hij wilde niet speculeren hierover en verwees naar het geheim van Gods die het Heelal bestuurt.
- in zijn visie was het logisch om de materiele wereld te zien als een episode in het geestelijke ontwikkelingsproces van het heelal.
- het doel hiervan was de volledige vernietiging van alle materie en de terugkeer naar God, die alles in allen moet zijn.

Origenes

Christologie

- De opstanding van het lichaam legt hij uit als dat de Logos de eenheid van het menselijk bestaan bewaart door zijn lichaam in steeds nieuwe vormen te veranderen en zo de eenheid en identiteit van de persoon bewaart binnen het geheel van een oneindig kosmisch proces.
- in feite is het verlossingswerk van Jezus een vreemd gegeven in de leer van Origenes.
 - ▶ immers zonde was uiteindelijk enkel negatief in de zin van een gebrek aan volmaakte kennis, daarom was het werk van Jezus niets anders dan het voorbeeld zijn en onderricht geven.
 - ▶ Zijn menselijke leven was enkel toevallig, dit in tegenspraak met de immanente kosmische activiteit van de Logos.
 - ▶ Origenes zag de dood van Jezus als een offer, en zag het als parallel met andere vormen van zelf-opoffering voor het algemeen goed.
 - op dit vlak kwam Origenes' leer maar heel matig overeen met de leer van de Kerk.

Origenes

Eschatologie

- Origenes beschouwde enkel het geestelijke als werkelijk en wezenlijk.
 - ▶ het leven na de dood is een soort verdergaande uitzuivering van de zielen, die, uiteindelijk vrij van zonde de waarheid zullen kennen en God zoals de Zoon Hem kent.
 - ▶ zij zullen God van aangezicht tot aangezicht zien en de eenheid met God in het volle bezit van de H. Geest bereiken.
 - ▶ de wijze waarop dit zou gebeuren beschreef hij op verschillende manieren.
 - ▶ de belangrijkste was die van een zuiverend vuur dat de wereld van het kwaad zou zuiveren en zo zou voeren tot een kosmische vernieuwing (= Stoïcisme).
- door een verdergaande spiritualisering kon hij God zelf het zuiverende vuur noemen.
 - ▶ in de mate waarin de zielen vrij van zonde en onwetendheid waren, zou de materiële wereld voorbijgaan, totdat na eindeloos veel eonen, God uiteindelijk alles in alles zou zijn en de werelden en geesten zouden terugkeren tot een kennis van God.
 - hij staat negatief tegen de materie zoals de meeste Grieken.
 - ▶ zijn leer van de **apokatastasis**: er is geen plaats voor verdoemenis in zijn systeem.
 - ▶ tegen de leer komt later Athanasius (295-373) in het geweer.

Einde